

İLKER BAŞBUĞ

20. Yüzyılın En Büyük Lideri

MUSTAFA KEMAL

(1881'den 1923'e)

Remzi Kitabevi

20. Yüzyılın En Büyük Lideri
MUSTAFA KEMAL

İLKER BAŞBUĞ, 1943 yılında Afyonkarahisar'da doğdu, 1962'de Kara Harp Okulu'ndan, 1963'te Piyade Okulu'ndan mezun oldu.

1971 yılına kadar Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı çeşitli birliklerde Takım ve Bölük Komutanlığı yapan Başbuğ, 1973 yılında Kara Harp Akademisi'ni kurmay subay olarak bitirdikten sonra; Genelkurmay Plan Harekât Daire Başkanlığı'nda Karargâh Subaylığı, Kara Harp Akademisi Öğretim Üyeliği, Belçika/Brüksel'de NATO Uluslararası Askerî Karargâhı'nda Cari İstihbarat Plan Subaylığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Plan ve Prensipler Başkanlığı Savunma Araştırma Şube Müdürlüğü ve 51'inci Piyade Tümeni 247. Piyade Alay Komutanlığı görevlerini sürdürdü.

İngiltere Kara Harp Akademisi ve NATO Savunma Koleji'ni de bitiren Başbuğ, 1989'da tuğgeneralliğe terfi etti. Bu rütbeyle Belçika/Mons'ta Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı'nda (SHAPE) Lojistik ve Enf. Daire Başkanlığı ile 1. Zırhlı Tugay Komutanlığı görevlerinde bulundu, 1993 yılında tümgeneralliğe terfi etti. Ardından Jandarma Asayiş Komutan Yardımcılığı ve Belçika/Mons'ta Millî Askerî Temsil Heyeti (NMR) Başkanlığı görevlerinde bulundu, 1997'de korgeneralliğe terfi etti. 2. Kolordu Komutanlığı ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreter Başyardımcılığı görevlerinde bulunduktan sonra 2002 yılında orgeneralliğe terfi etti. Bu rütbeyle Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanlığı, Genelkurmay II. Başkanlığı, 1. Ordu Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı görevlerinde bulundu. 30 Ağustos 2010'da emekliye ayrıldı.

Başbuğ; TSK Üstün Cesaret ve Feragat Madalyası, TSK Üstün Hizmet Madalyası, Pakistan İmtiyaz Nişanı, TSK Şeref Madalyası, Gambiya Özel Şeref Madalyası, ABD Liyakat Madalyası, Arnavutluk Altın Kartal Madalyası ve Kore Cumhuriyeti Tongil Liyakat Madalyası sahibidir.

İLKER BAŞBUĞ

20. Yüzyılın En Büyük Lideri

Mustafa Kemal

(1881'den 1923'e)

Remzi Kitabevi

20. YÜZYILIN EN BÜYÜK LİDERİ
MUSTAFA KEMAL / İlker Başbuğ

© Remzi Kitabevi, 2012

Her hakkı saklıdır.
Bu yapının aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Kapak tasarımı: Emrah Apaydın

ISBN 978-975-14-1510-3

BİRİNCİ BASIM: Haziran 2012

ON ALTINCI BASIM: Kasım 2022

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak

Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

İçindekiler

Sunuş, 7

Atatürk Nasıl Bir Liderdi?, 9

Çocukluk Dönemi (1881-1894), 15

Askeri Okul Dönemi (1894-1905), 21

Çanakkale Savaşı Öncesi Askeri
Görevler (1905-1915), 45

Çanakkale Savaşı (1915), 79

Diğer Cephelerde Mücadele (1916-1918), 96

İstanbul'da Geçen Altı Ay (1919), 129

Kurtuluş Savaşı (1919-1922), 157

Cumhuriyete Doğru (1922-1923), 291

Kaynakça, 347

Dizin, 349

Kendisinin ve ülkesinin kaderini tayin eden adam...

Sunuş

Seni sevmek, milli ibadettir.

CELAL BAYAR

Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşadığı çağın en büyük liderlerinden birisi olduğu tartışmasızdır. Bu kitabın amacı, Atatürk'ün nasıl bir lider olduğu sorusuna cevap aramaktır. Bu soruya cevap aranırken, iki yol takip edilebilirdi.

Birincisi, liderliğin temel niteliklerini ele alarak, bu çerçevede kararlaştırılan başlıklar altında Atatürk'ün yaşamını incelemektir.

İkinci yol ise, Atatürk'ün yaşamını tarihi bir akış içerisinde araştırıp, inceleyerek onun liderlik niteliklerinin ortaya çıkarılmasına çalışmaktır. Bu kitapta, ikinci yol seçildi.

Buna rağmen bu çalışma, bir biyografi olmadığı gibi, bir tarih kitabı da değildir. Bu kitap, Atatürk'ün liderlik yönünü ele alan bir araştırma/inceleme kitabıdır.

Kitabın hazırlanmasında, olabildiğince Atatürk'ün kendi yazdıklarından ve söylediklerinden faydalanılmaya çalışılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk tarafından yazılan eserler arasında *Nutuk*, *Subay ve Komutan ile Söyleşi*, *Arıburnu ve Anafartalar Muharebeleri Raporu*, *Taktik Meselesinin Çözümü* ve *Emirlerin Yazılmasına Dair Nasihatler*, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan *Atatürk'ün Not Defterleri* yanında, Atatürk'ün değişik zamanlarda yapmış olduğu söylev ve demeçler bulunmaktadır. Ayrıca, Atatürk tarafından Afet İnan'a yazdırı-

lan; *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karslıbad Hatıraları ve Medeni Bilgiler Kitabı* ile Falih Rıfkı Atay ve Mahmut Soydan'a yazdırılan ve Atatürk'ün 1914-1919 yıllarına ait hatıralarını içeren *Büyük Gazi'nin Hatıra Sahifeleri*'nden de yararlanılmıştır.

Yararlanılan diğer eserler arasında ise; Şerafettin Turan'ın *Mustafa Kemal Atatürk* kitabı ile Kaynak Yayınlarından çıkan ve otuz ciltten oluşan *Atatürk'ün Bütün Eserleri* bulunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşamının ilk bölümünü; çocukluk ve askeri okul dönemi oluşturmaktadır. Bu döneme ilişkin Atatürk'ün kendi kaleminden çıkan bilgiler oldukça azdır. Bu nedenle, bu döneme ait bilgiler, Afet İnan'ın yazdığı *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler* ile Ali Fuat Cebesoy'un *Sınıf Arkadaşım Atatürk* adlı kitaplara dayanmaktadır.

Yukarıda belirtilen kaynaklardan alınan alıntılarda aslının korunmasına özen gösterilmiştir. Sadece zorunlu hallerde, anlaşılmayı kolaylaştırmak amacıyla bazı sözcükler günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Atatürk'ün Cumhuriyet dönemi yaşamının liderlik açısından incelenmesi ve onun liderlik niteliklerinin 20. yüzyılın diğer büyük liderleri ile karşılaştırılması ise, ayrı bir çalışmanın konusu olacaktır. Mustafa Kemal Atatürk'e göre; lider ülkesinin ve ulusunun şerefi ve kurtuluşu için çalışandır. Kendilerini ilahlaştırmak için çalışanlar lider olamaz. Kamu hizmetinin en yüce şekli, bencil olmayan çabadır.

Mustafa Kemal Atatürk, hem kendisinin hem de ülkesinin kaderini adeta tek başına çizen rakipsiz bir liderdir.

Kararlarında olduğu gibi, yaşamı boyunca da, biraz da kendi isteğiyle, rakipsiz insanların kaçınılmaz fidesi olan yalnızlık, aslında onun hayatının da ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Atatürk Nasıl Bir Liderdi?

Prensipler kutsaldır, kurallar ise değildir.

FRANKLIN ROOSEVELT

Yirminci yüzyılın başlarında Türkiye’de tarihin iki mucizesi gerçekleşmiştir ve ikisi de birbirine bağlıdır: Birincisi, bilgi çağının öncesinde akıl ve bilgiye inanarak bunlardan beslenen Mustafa Kemal Atatürk’ün doğuşu, ikincisi ise, Atatürk’ün laik, demokratik ve uygar bir ulusun yaratılmasını emsalsiz bir dehayla gerçekleştirmiş olmasıdır.

Bir imparatorluğun küllerinden bir ülke yaratmak, bir ülkeyi saldırılardan kurtarmak için ezik, çaresiz, yoksul bir halktan hem millet hem ordu yaratmak ve sonra o milletin toplumsal ve kültürel boyutlarını tesis etmek, Atatürk’ün yaşamını eşsiz kılmaktadır.

20. yüzyılda yaşamış, tarihe ve insanlığa damgasını vurmuş devlet adamlarına ve liderlere baktığımızda, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk’ün müstesna, çağından ileride olmasıyla şaşırtıcı ve çok özel bir yerde durduğu görülür. O, tartışmasız 20. yüzyılın yetiştirdiği ve gördüğü en büyük liderdir. Zamanın İngiltere Başbakanı Lloyd George’un “İnsanlık tarihi birkaç asırda ancak bir dahi yetiştirebiliyor. Şu talihsizliğe bakınız ki, beklenen o dahi, bugün Türkiye’de doğmuştur, el-

den ne gelebilirdi?” sözü de bu durumu en iyi şekilde doğrulamaktadır.

Atatürk büyük bir asker, devlet adamı ve her şeyden önce de büyük bir liderdi.

Bu kitabın ana amacı, Mustafa Kemal Atatürk’ün liderlik yönünü inceleyerek; onun nasıl bir lider olduğunu doğru olarak anlayabilmek ve ulaşılan sonuçları gelecek nesillere yine doğru olarak yansıtmaktır.

Lider ve liderlik, üzerinde en çok konuşulan ve yazılan konuların başında gelmektedir. Çok farklı görüş ve düşüncelerin olduğu da ortadadır.

Atatürk’ün liderlik yönünü doğru anlamaya ve değerlendirmeye yardımcı olabilecek, bu konulara ilişkin bazı temel görüşler üzerinde, öncelikle durmak yararlı olacaktır.

Yönetici ve lider kavramları, üzerinde çok tartışılan ve birbiriyle karıştırılan konular arasındadır. Yöneticiler, genel anlamda, kendilerine verilen işi, kurallara uyarak doğru olarak yapan kişilerdir. Yöneticilerin karmaşık durumlarla karşılaşması ve problem çözme özelliklerine sahip olmaları da bilinen bir husustur.

Liderlik, ulaşılabilecek amaç, hedeflerin tespiti ile başlar ve toplumun bu amaç ve hedeflerin arkasında toplanması ve yönlendirilmesi ile devam eder. Liderler değişime odaklanır, ilke ve prensiplere bağlı olarak hareket eder.

Yöneticiler kurallara, liderler ise prensiplere öncelik verir.

Max Weber liderliği, insanları seve seve itaat etmelerine sevk eden bir olgu olarak tanımlamaktadır.

Acar Baltaş, liderliği potansiyeli performansla dönüştürme olarak ifade etmektedir.

Liderliği insanları güçlendirme sanatı olarak görenler de oldukça çoğunluktadır. Cesaret, kuvvetli irade, tolerans, bilgi ve dürüstlük insanları güçlü kılan beş temel unsurdur.

Netice olarak denilebilir ki, hedef, amaçların ve stratejilerin

tespiti için liderlere, icra görevleri için yöneticilere ihtiyaç vardır.

Nur Vergin'in iktidar, otorite ve meşruluk konularına ilişkin görüşleri de ilginç olduğu kadar, liderlik konusunun anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Vergin'e göre;⁽¹⁾ iktidar sadece yasal olan siyasi iktidar, otorite ise toplumun ve halkın güvenini de kazananlar için kullanılabilir. Meşru sözcüğü yasallık anlamına gelse de, aslında yasallık ile meşruluk arasında anlam farkı vardır. Bir rejimin meşru sayılması için, halkın o rejimi benimsemesi ve desteklemesi gerekir. Buradan şu sonuca ulaşılabilir; otorite ile meşruluk arasında yakın ilişki bulunduğu gibi, otorite ve meşruluk ile liderlik arasında ilişki vardır. Ayrıca otorite ile otoriter kişilik de aynı anlamda olmayıp, birbirinin karşıtıdır. Otoriter kişilikde dayatma vardır.

Max Weber otoritenin, meşruluğun üç kaynağı olduğunu yazmıştır.⁽²⁾ Bunlar: Karizma, gelenekler ve akıl, hukuktur.

Yaşamı mucizevi olaylarla geçmiş, kahramanlık payesine erişmiş, olağanüstü yeteneklere sahip olduğu düşünülen kişilere toplum karizmatik lider olarak bakmaktadır. Aslında buna doğal karizma da denilebilir. Doğal karizma, liderin halkın duygularını etkilemesidir.⁽³⁾ Bir de değer karizması vardır. Değer karizmasında, liderin prensiplere bağlılığı, rehberliğiyle yarattığı kişiliğinin parıltısı, taraftarlarının kendisini kabul etmesine yol açar. Değer karizmasının kalıcılığı, doğal karizmaya göre daha fazladır.

Geleneksel otoritede, gelenekler uyarınca topluma egemen olan yönetenlerin meşru olduğu görülmektedir. Geleneksel otoritede değişim zordur.

(1) N. Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi*, s. 38, 39

(2) a.g.e., s. 53

(3) M. Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, s. 59

Akıl ve yasalara dayanan otoritede ise, otoritenin yasalara uygun biçimde elde edilmesi ve kullanılması söz konusudur.

Lider ve liderliğin değerlendirilmesinde, liderlerin kapsamlı ve radikal dönüşüm (transforming) veya sınırlı ve ölçülü dönüşüm (transactional) özelliklerinden hangisine sahip olduklarının anlaşılması önemlidir.

James Mac Gregor Burns, kapsamlı ve radikal dönüşüm liderlerinin radikal bir biçimde, toplumun bütün düzenini, kültür ve değerler sistemi dahil değiştirdiğini ve yenileştirdiğini söylemektedir.⁽⁴⁾

Sınırlı ve ölçülü dönüşüm liderliği ise, daha ziyade ülkelerin ciddi sorunlarla karşılaşmadığı dönemlerde, günlük politikanın içinde, ölçülü değişikliklerin düşük seviyelerde yapılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Vizyoner kişilik ile liderlik arasında da yakın ilişki olduğunu söylemek doğrudur. Vizyon gelecekte olabilecekleri geniş bir açıdan bakarak önceden görebilme ve yine yeteri kadar önce gerekli adımları atabilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Vizyon sahibi olmak için; entelektüel ve zihinsel birikime, analitik ve kavramsal düşünceye ve sonuçları güçlü mesajlarla verme yeteneklerine gerek vardır.

Henry Kissinger “Büyük liderler vizyonu ile, etrafındakiler ve halkı arasında köprü görevi görmelidir. Bu nedenle de eğitici olmalıdırlar. Halkından çok ileride olan lider etkisiz kalacaktır” sözleriyle vizyon ile lider arasındaki ilişkinin önemine dikkat çekmektedir.⁽⁵⁾

Vizyon ile önsezi ve içgüdü arasında bir ilişki var mıdır?

Önsezi de elbette akıl ve muhakeme vardır. İçgüdü ise, önseziden tamamen farklı bir anlamda olup, bazı gerçeklerin sorgulanmadan kişiler tarafından kabullenilmesidir.

(4) J. M. Burns, *Transforming Leadership*, s. 24

(5) H. Kissinger, *Diplomacy*, s. 382

Liderlerin vizyon sahibi olması vazgeçilmezdir. Vizyon sahibi olmak, bir noktada tarihin akışını ve olayların yönlerini tahmin edebilmek ve gerektiğinde bu oluşumları etkileyebilmek demektir. Şimdi burada bir noktanın altını çizmek gerekir. Tarihi bilgiye derinliğine sahip olamayanların vizyon sahibi olacaklarını beklemek, düşünmek hayalciliktir.

Liderler, tarihin akışını, olayların yönlerini tayin etmek ve etkilemek için, değerlendirmelerine güvenerek hareket etmek ve sorumluluğu yüklenmek zorundadır. Bunun için de, taktik kararlar girdabından, günlük işlerden çıkarak, ülkesinin uzun vadeli gerçek milli menfaatlerini sezinlemek ve bunları gerçekleştirmek üzere uygun stratejileri uygulamaya çalışmalıdırlar.

Liderlere genel açıdan bakıldığı zaman, aralarında dünya ve düşünce görüşleri açısından oldukça önemli farklılıkların bulunduğu hemen göze çarpar.

İlk belirgin gruplaşma olarak gerçekçiler ile idealistler (ütopyacılar) göze çarpar. Olaya uluslararası politika ve güvenlik penceresinden bakıldığı zaman ise grupların adedi üçe çıkabilir. Bunlar; reel politik (gerçekçilik), idealistler (ütopyacılar) ve güç dengesidir.

Reel politikte, milli menfaatler esas olarak alınır. Kuvvetli olmak zorunludur. İdeoloji hâkim değildir. Taktik seviyelerde elastiki hareket edilebilir. İdealistler ise; küresel güvenliğe, moral değerlere önem verirken, güç dengesine ve antiemperyalist yaklaşımlara karşıdırlar.

Güç dengesini savunanlar ise; diplomasi ve stratejiyi etkin şekilde kullanarak, ülkelerinin milli menfaatlerinin aleyhinde olabilecek güçlere karşı dengelerin, ittifakların kurulmasına öncelik verirler.

Atatürk nasıl bir liderdir? Atatürk'ün liderliği nasıl anlaşılmalı, nasıl değerlendirilmelidir? Bunun için Atatürk'ün yaşamına bu açıdan bakılmalıdır.

Aşağıdaki sorulara somut cevaplar aranmalıdır:

— Atatürk'ün karakterinin temel özellikleri nelerdir?

Dürüstlüğü, cesareti, kararlılığı, güçlü irade kuvveti, baskı altında dayanıklılığı, disiplini, sadakati, sorumluluk duygusu, toleranslı davranma özelliği, soğukkanlılığı, kişiliğini öne çıkar-mama yeteneği, başkalarına karşı saygısı, kendini düşünmeden başkalarını ve toplumu düşünme özelliği.

— Atatürk'ün düşüncel yapısı nasıldır?

Muhakeme sorgulama ve kavrama yeteneği; vizyon sahibi olmak için yeterli entelektüel ve zihinsel birikime, analitik ve kavramsal düşünceye, sonuçları güçlü mesajlarla verebilmek için iletişim, hitabet ve öğretici yeteneğe sahip olması.

— Atatürk'ün strateji tayinindeki nitelikleri nasıldır?

Zaman, mekân ve kuvveti doğru kullanması.

— Atatürk'ün liderliğinin tipi nedir?

Otoritesinin kaynağı karizma, geleneksel veya akıl ve yasa-lara mı dayanmaktadır? Doğal ve değer karizmasını beraber mi kullanmaktadır?

— Atatürk'ün dünya görüşü nedir?

Gerçekçi, idealist!

— Atatürk'ün uluslararası politika ve güvenlik açısından yaklaşımı nasıldır?

Reel politik, idealist, güç dengeci!

Çocukluk Dönemi

(1881-1894)

*Fertler fikir sahibi olmadıkça, haklarını idrak
etmiş bulunmadıkça, herkes tarafından iyi
veya fena istikametlere sevk olunabilirler.*

M. KEMAL ATATÜRK

Bir gün Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak Atatürk'e bir evrak getirir. Dışişleri Bakanlığından gelen evrakta, İngiltere Kralı Sekizinci Edvard'ın doğum yıldönümü nedeniyle Atatürk'e özel ve samimi bir telgraf göndereceği, bu maksatla da doğum tarihinin bildirilmesini istedikleri ifade edilmektedir.

Afet İnan bu konuya ilişkin Atatürk'ün söylediklerini şu şekilde nakleder: “Atatürk bunun üzerine düşündü, fakat doğum tarihini kendisi de tam olarak bilmiyordu. Ancak, annesinden işittiğine göre, bir bahar mevsiminde doğmuş olduğunu hatırladı. Ay ve gün için aynen şöyle dediğini hatırlıyorum:

— Bu bir 19 Mayıs günü niçin olmasın?”⁽⁶⁾

Enver Behnan Şapolyo ise, Zübeyde Hanım ile yaptığı bir konuşmaya dayanarak, Atatürk'ün yeni tarihe göre 4 Ocak 1881'de doğmuş olduğunu yazmıştır.⁽⁷⁾

(6) A. İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 3

(7) Şevket S. Aydemir, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, s. 33

Atatürk'ün 19 Mayıs tarihini doğum günü olarak benimsemiği bilinmektedir. İngiltere Kralının sorusuna verilen cevap da bunu doğrulamaktadır: “Reisicumhur Atatürk'ün 19 Mayıs 1881 tarihinde doğmuş olduğunu arz ederim.”⁽⁸⁾

Mustafa Kemal'in doğuşundan önceki süreci Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam* kitabında şöyle anlatır:

“Küçük anne yirmi yaşını henüz aşmıştı. Hatta bu son doğumdan evvel, sık ara ile üç tane yavru da doğurdu. Ama onlar ömürsüz oldular. Şimdi bütün ümidi ve bütün sevgisi yeni doğacak bebeğindeydi. Zaman yaklaşıyordu. Sinirleri gergindi. Çocuğunun doğumu yaklaşınca, çocuğumun kız olmasını istiyorum diyordu ama içinden hep bir erkek çocuk bekliyordu. Sarı saçlı, mavi gözlü, pembe yüzlü bir oğlan... Zübeyde Hanım kumrala çalan sarışın bir güzeldi. Gözleri hafif şehla ve mavimsiydi.

Ali Rıza Efendi, tabiatı ve mizacı icabı iç duygularını açığa vurmeyen sessiz görünüşüne rağmen tam bir sinir gerginliği yaşıyordu, çocukları yaşamıyordu. Ya bu seferki de yaşamaz, Allah onu kendilerine bağışlamazsa? Ali Rıza Efendi Selanik'in orta halli ailelerinden birisindendi. Herhangi bir hususiyeti göze çarpmayan, sakin, kendi halinde, zayıfça yapılı bir insandı. Zübeyde Hanım ile de aralarında 20 yaş fark vardı. Nihayet bu bebeğin doğum ağrıları başlar. O sırada evde Ali Rıza Efendi'nin annesi Ayşe Hanım bulunmaktadır. Selanikli Hatice Hanım ebe olarak çağırılmıştır. Doğum kolay oluyor. Genç annenin en çetin ağrıları içinde bile bir saniye aklından çıkaramadığı büyük endişesi şudur: Kız mı, oğlan mı? Beklediği haber gecikmez:

— Müjdeler olsun kızım, bir oğlan çocuğun oldu. Nur topu gibi. Allah uzun ömürlü etsin... Müjdeyi veren ebe Hatice Hanım'dı.”

(8) A. İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, s. 3

Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Efendi orta halli ailelerden gelmekteydiler. Bu nedenle, Mustafa Kemal gerçek bir halk çocuğuydu. Anne oldukça muhafazakâr, baba ise ona göre yeniliklere daha açıktı. İki de oğullarının üzerine titriyorlardı.

Mustafa Kemal dört yaşına geldiğinde ailenin kız çocuğu, Makbule hanım dünyaya gelmiştir.

Mustafa Kemal'in ne zaman okula gitmeye başladığı tam net olarak bilinmemektedir. Okula gitme zamanı yaklaşınca, Zübeyde Hanım, Mustafa Kemal'i mahalle mektebine göndermek istemiştir. Ali Rıza Efendi ise oğluna muntazam bir tahsil yaptırmak arzusunda idi. Onu yetiştirip yüksek tahsil görmesini arzu etmesi, bir noktada kendisinin yapamadıklarını Mustafa Kemal'in yapmasını istemesinden kaynaklanmıştır. Mustafa Kemal önce annesinin istediği gibi eski usul okula gitmeye başlamıştır. Atatürk daha sonraları bu olayı Ali Fuat Cebesoy'a şöyle anlatmaktadır:⁽⁹⁾

“Annemle babam arasındaki anlaşmazlık epeyce sürdü. Araya halam Emine Hanım da girdi. Pek mühim mesele imiş gibi diğer akrabalar da işe karıştılar. Fakat benim fikrimi soran olmadı. Nihayet çare bulundu. Önce ilahilerle mahalle mektebine başladım. Bu suretle anamın dediği oldu. Birkaç gün sonra oradan çıkarak Şemsi Efendi'nin mektebine kaydedildim. Babam da memnun kaldı.”

Mustafa Kemal'in bu okula gitmesi onun için bir talih olmuştur. Mektebi sevmiş, derslerine meraklı ve çalışkan bir öğrenci olmuştur. Mustafa Kemal'in bu okulda başından geçen bir olay vardır:⁽¹⁰⁾

“Bir gün derste ayağa kalkar, hocası oturmasını emreder, fakat o dizlerinin üzerinde yazı yazmak için yerde bağdaş kurup

(9) A. F. Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, s. 69

(10) M. Heper, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı*, s. 61

oturmaktan bacaklarının uyuştüğunu söyleyerek oturmayı reddeder.

— Bana karşı mı geliyorsun, diye bağırın hocasına,

— Evet, size karşı geliyorum, diye cevap verir. Bu sırada diğer öğrenciler de ayağa kalkarlar ve

— Hepimiz size karşı geliyoruz, derler. Bunun üzerine hocası ödün vermek zorunda kalır.”

Şevket Süreyya Aydemir, olayda adı geçen hocanın kaligrafı hocası olan Çapur Hafız Emin Efendi olduğunu, bütün sınıfın da Mustafa Kemal’i desteklediği için olayın hoca tarafından örtbas edildiğini yazmıştır.⁽¹¹⁾ Bu olay belki de, Mustafa Kemal’in ilk liderlik denemesi olmuştur.

İleriki yıllarda iş hayatındaki başarısızlıklar nedeniyle Ali Rıza Efendi kendini içkiye vermiştir.

Daha sonrada hastalanmış ve muhtemelen 47 yaşında vefat etmiştir. Mustafa Kemal’e babasından kalan tek hatıra, Ali Rıza Efendi’nin 1877 Rus Harbinde Mülkiye Gönüllü Taburu’nda geçici subaylık yaparken kendisine verilen kılıcı olmuştur.

Çocuklarıyla dul kalan Zübeyde Hanım, 2 meciדיye yani 40 kuruş dul maaşı alıyordu. Bu para ile yaşamlarını sürdürmeleri zordu. Bu nedenle, Zübeyde Hanım ağabeyi olan ve bir çiftlikte kâhyalık yapan Hüseyin Ağa’nın yanına gitmek zorunda kaldı.

Mustafa Kemal o günler için şöyle der: “Babamın vefatı, bizi ayakta tutan bir desteğin yıkılması gibi bir şey oldu. Adeta kendimi yalnız hissettim. Ancak, dayım bize çok iyi davrandı.”⁽¹²⁾

Mustafa Kemal bu dönemde, genelde içine kapalı, kendi kendine yeten, başka çocuklarla kolay kolay ilişki kuramayan, yalnız başına oynamayı seven bir çocuk olarak tanımlanır.⁽¹³⁾

(11) Şevket S. Aydemir, *Tek Adam*, Remzi Kitabevi, s. 51

(12) Ş. Turan, *Mustafa Kemal Atatürk*, s. 22

(13) a.g.e., s. 22

Mustafa Kemal, her şeyden önce yorulmaz bir savaşçıdır; işine sertlikle, eserine gönülden bağlanmıştır. Çok hareketli, sabırlı, dostluklarına sadık fakat onların egemenliği altına girmeyen bir mizaç.

Her şeyde gösterişten nefret eder, ancak her şeyle ilgilenilmesini de şart koşar. Anlattıklarındaki açıklık, çarpıcı niteliktedir; hafızalarda asıl kalan şey, kanıtlamadaki berraklık, tabirlerdeki isabettir.

Gözlem yapma becerisi en ileri derecede gelişmiş, hiçbir şeyi rastlantıya bırakmıyor. Kendine güveni tam. Ama yine de beklemeyi, düşmanı yorgun düşürmeyi, kendine kalan zamanı kullanmayı iyi bilen bir lider.

Mustafa Kemal, beklemesini bilir, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmaz. Başarısının belirgin üç nedeni var: sezgi, tedbiri olma ve inceleme.

Berthe G. Gaulis
(Aralık 1921, Ankara)

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1510-3

9 789751 415103

KDV'den muaftr